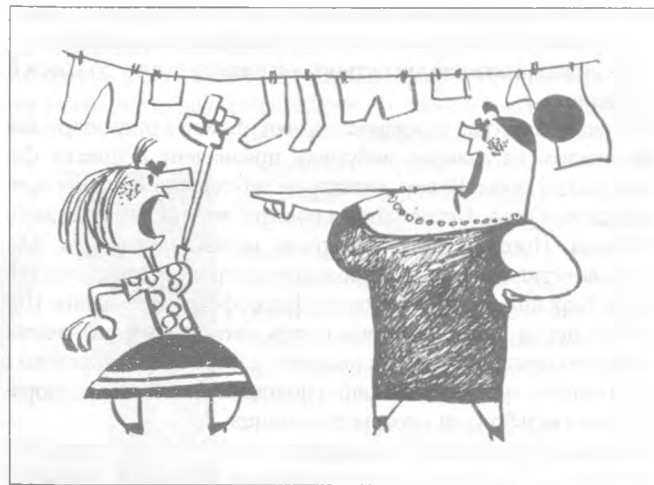

Ми його називали «Папа»

Євген Сивокін

■ Кадр з фільму «Пригоди перця». Режисер Іполит Лазарчук. Київська кіностудія анімаційних фільмів.

■ Кадр з фільму «Мишко + Машка». Режисер Іполит Лазарчук. 1963.

Коли 43 роки тому я вперше потрапив на студію «Київнаукфільм», де саме в той час створювався цех художньої мультиплікації (це вже набагато пізніше ми почали називати цей вид мистецтва, як і в усьому світі, «анімацією»), то побачив таку картину: кілька молодих людей, приблизно мого віку, займалися кожен своєю справою: хтось малював на аркуші паперу головних героїв майбутнього фільму – Перця та його вірного помічника спанієля, хтось робив кумедні гримаси, дивлячись в люстерко, яке було на кожному робочому столі аніматора, і швидко замальовував своє зображення, а хтось, заплуштивши очі, натискав на кнопку секундоміра і програвав у своїй уяві майбутню сцену, яку мав намалювати, вимірюючи її у часі з точністю до частки секунди. Йшла робота над фільмом «Пригоди Перця», з якого мало починатися відродження української анімації.

Я спитав у хлопців, кому маю показати свої малюнки, аби довідатися, чи можу розраховувати на якусь роботу. Мені сказали: «Покажи папі».

У кутку кімнати, за своїм великим робочим столом, сидів літній чоловік міцної статури, з гладенько зачесаною сріблястою шевелюрою, і, примруживши за окулярами маленькі хитруваті очі, неквапливо переглядав чийсь малюнок. Це, власне, і був «Папа» – Іполит Андроникович Лазарчук, патріарх української анімації, який ще в 30-ті роки встиг попрацювати разом зі своїми колегами Євгеном Горбачем та Семеном Гусецьким над створенням мальованих фільмів.

Забігаючи трохи наперед, скажу, що Папа, переглянувши мої

малюнки, не тільки прийняв мене до лав мультиплікаторів, а й за два роки запросив на посаду художника-постановника до своєї нової картини «П'яні вовки». Ми з ним працювали поруч і в наступних його фільмах: «Золоте яєчко», «Мишко+Машка» та «Життя навіп». А в моєму дебютному фільмі «Уламки» Іполит Андроникович був художнім керівником. Народився Іполит Андроникович Лазарчук 13 серпня 1903 року в містечку Почаїв на Тернопільщині. Потім їхня родина переїхала до містечка Борзна на Чернігівщині, де він і закінчив Борзнянську професійно-технічну школу. До речі, зайвий раз я переконався, який тісний цей світ: у цьому-таки містечку, в тій самій школі, у вчителя Андроника Лазарчука (батька Іполита Андрониковича) вчився і мій батько, який був усього на рік молодший за Іполита Андрониковича і так само воював і навіть там само закінчив війну у званні майора. Іполит Андроникович працював художником і актором театру Борзнянського райвідділу народної освіти. Потім навчався у Київському художньому інституті на факультеті монументального живопису. Після закінчення інституту в 1930 році – художник-мультплікатор, а самостійно почав робити мальовані фільми з 1936 року. А потім... потім війна і довгі роки без можливості займатися улюбленою справою.

Він, дійсно, був нам «папою» не тільки за віком, а й за життєвим та професійним досвідом. Навіть Ірина Борисівна Гурвич, яка була лише на 8 років молодша за Іполита Андрониковича, також називала його «папою» і, хоч номінально була співрежисером Лазарчука у першому фільмі «Пригоди

Перця», але сама набувала досвіду, дивлячись, як він працює, і, коли виникали якісь творчі питання, відсилала всіх до Папи: Папа підкаже, Папа розбереться, Папа вирішить...

Треба сказати, що і в ті далекі часи слово «папа» мало також трохи кримінальне забарвлення, і це в деяких випадках створювало кумедні ситуації.

Один чоловік, який щойно повернувся з місць «не дуже віддалених», почувши, що у нас, мультиплікаторів, головує «папа», прийшов до нього з пропозицією, як заробляти шалені гроші, оминаючи карний кодекс. «Папашка, ми з тобою будемо такі справи робити! Будемо у золоті купатися!» – уле-

■ Кадр з фільму «П'яні вовки». Режисер Іполит Лазарчук. 1962.

щував він Іполита Андрониковича, жваво жестикулюючи та туйованою правцею. Переляканий Іполит Андроникович, який був кришталево чесною та порядною людиною, ще довго не міг прийти до тями після цього наскоку і щось обурено буркотів собі під ніс.

Взагалі, він був напрочуд врівноваженою людиною, і я ніколи не чув, щоб Папа на когось підвишив голос, проте, маючи тверду вдачу, якщо приймав рішення, то ніколи його не міняв. Але одного разу я став свідком дещо незвичної ситуації. Випадково зазирнувши до кабінету директора студії, я побачив, яким може бути Папа, коли він гнівається. Стукаючи пальцею по підлозі (а в той час він уже пересувався, спираючись на товсту палицю), Іполит Андроникович на дуже підвищених тонах щось доводив переляканому директору, який, блідий, мов крейда, просто вилип у своє директорське крісло. Пізніше я дізнався від колег, що в тому випадку Папа захищав когось із нашої творчої групи.

Слід зауважити, що нагод, які потребували «папиного» захисту, ми в той час створювали чимало. Адже ми були молоді та завзяті, в нас буяла невитрачена енергія, і ми, працюючи над улюбленою анімацією по 10-12 годин на добу, встигали ще захокуватися, бешкетувати та грати у футбол.

Футбол віднімав у нас майже стільки ж енергії, як і анімація. Наша футбольна команда була справді «зірковою», тобто складалася з майбутніх «зірок» української анімації. До неї входили: Едуард Кирич, Давид Черкаський, Олександр Лавров, Микола Чурилов, Марко Драйцун – художники і режисери, кожен з яких заслуговує на окремий допис. Ваш покірний слуга завжди грав голкіпером. У мене й досі зберігаються воротарські рукавички, в яких

я багато років захищав футбольну честь української анімації.

Всією цією енергією треба було якось керувати, спрямовуючи її в мирне русло, і мені здається, що у Папи це виходило якось тихенько, без усякої напрути. Він ніколи не намагався накинути нам свої погляди, своє бачення анімації. Ми в той час були дуже революційно налаштовані і вважали, що Дісней – це архаїка і його треба скинути з пароплава історії (проте водночас ретельно вивчали його технологію, його майстерність). Нас приваблювала західноєвропейська анімація, яка в той час була на піднесенні і переживала справжній бум. Далеке відлуння цього буму доходило й до нас і надихало на революційні експерименти з формою.

Іполит Андроникович дозволяв нам експериментувати, всіляко підтримуючи наші творчі пошуки, і водночас був, так би мовити, противагою, тим «здоровим глуздом», який не давав нам дуже відірватися від землі. Як людина мудра, він розумів, що коли ми досягали певного професійного рівня і його підтримки вже не потребували, нас можна було відпускати в самостійне плавання. Так в середині 60-х років відбулися режисерські дебюти В.Дахна, Д.Черкаського, А.Грачової та автора цих рядків.

Свій останній фільм «Життя навпіл» І.Лазарчук закінчив у 1965 році. Фільм був знятий за гуморескою драматурга-початківця Віктора Славкіна, який друкувався в той час у часописі «Юність».

Мені важко оцінювати цю режисерську роботу Іполита Андрониковича, адже я теж причетний до цього фільму, оскільки працював у ньому як художник-постановник, проте, мені здається, що це була одна з найдовершеніших стрічок режисера Лазарчука.

Кілька років по тому Папа працював ще художнім керівником творчого об'єднання художньої мультиплікації, але здоров'я та сили танули. Спочатку Іполит Андроникович вимушений був за станом здоров'я залишити студію, а потім пішов і з життя.

Генерація, яка тепер працює в українській анімації і яку ми називаємо «середньою», не кажучи вже про молодих аніматорів, на жаль, не встигла поспілкуватися з Папою за його життя, та, мабуть, і фільми його бачила далеко не всі, проте, мені здається, все ж таки існує певний зв'язок, певна частка заслуги Іполита Андрониковича й у тих найновіших фільмах українських аніматорів, що здобули останнім часом світове визнання і примусили про себе говорити. Адже не могли б хороші фільми з'явитися на порожньому місці. Існують традиції, існує історія, існують учні та учні цих учнів, і будемо сподіватися, що ця тоненька ниточка спадкоємності, яка сьогодні існує, ніколи не перерветься.

P. S.

Нещодавно, зустрівшись у Будинку кіно з головою НСКУ Михайлом Беліковим, я сказав, що непогано було б на честь ювілейної дати, 100-річчя від дня народження заслуженого діяча мистецтв України Іполита Андрониковича Лазарчука заснувати чи то премію, чи то медаль, якою мали б нагороджуватися ті, хто зробив вагомий внесок у розвиток української анімації. Михайло Олександрович, загалом позитивно сприйнявши цю ідею, все ж таки обережно спитав, а чи справді Лазарчук був класиком та фундатором української анімації.

Справді, мабуть, мають рацію ті, хто каже, що скромність – найкоротший шлях до забуття.